

Формуванням громадянських компетентностей у здобувачів освіти: управління методичний аспект

Людмила Паращенко

*д.наук з держ. управ., професор,
професор кафедри управлінських технологій,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м.Київ, Україна,
e-mail: LudmilaPI@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0003-0613-2998*

Навчання молодого покоління основам демократії та прав людини, усвідомлення ним демократичних цінностей і необхідності їх захисту, формування громадянських компетентностей і національної ідентичності здобувачів освіти в сучасних умовах повномасштабної війни, яку розв'язала росія проти України, є пріоритетом держави, що обрала демократичний і європейський вектор розвитку, та найважливішими завданнями української освіти.

1 січня 2023 р. набув чинності Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», який вперше в історії незалежної України визначив мету, завдання, принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики в цій сфері, складовими якої є національно-патріотичне виховання, військово-патріотичне виховання та громадянська освіта. Утвердження української національної та громадянської ідентичності проголошено складовою забезпечення національної безпеки України [1], що окреслює нові завдання для державного управління системою національною освіти та управління закладами освіти зокрема.

Інформаційною базою дослідження слугують законодавчі акти та нормативні документи освітньої політики, соціологічні дослідження, праці вітчизняних науковців і практиків з цієї проблематики, зокрема таких як І. Іванюк, Л.Калініна, О.Овчарук, О.Пометун та ін.

Методологія дослідження. Використано якісні та кількісні методи дослідження, в т.ч. контекстний аналіз законодавства для визначення організаційно-педагогічних умов формування громадянських компетентностей у здобувачів освіти.

Результати дослідження та висновок. Громадянські компетентності разом із соціальними включені до переліку з восьми основних компетентностей для навчання впродовж усього життя (Рекомендації Європейського Парламенту та Ради ЄС, 18.12. 2006р.) Закон України «Про освіту» визначає, що держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних із реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина. У ст.12 цього закону визначено громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав

людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що відповідають меті та принципам освіти [2]. В Концепції розвитку громадянської освіти в Україні охарактеризовано стан реалізації громадянської освіти як фрагментарний, визначено принципи і ризики, пов'язані з збройною агресією росії, наведено перелік основних громадянських компетентностей, які мають формуватися завдяки формальній, неформальній та інформальній освіті [3].

З прийняттям Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» створення організаційно-педагогічних умов в діяльності закладів освіти для громадянського самовизначення й національної ідентичності, навчання підростаючого покоління основам демократії та виховання патріотів своєї країни постає як актуальне завдання для державного управління національною системою освіти та конкретизується для менеджменту кожної освітньої інституції. Виконання цього завдання має здійснюватися за трьома напрямками – національно-патріотичне виховання, військово-патріотичне виховання та громадянська освіта, що вимагає комплексного підходу та впровадження різноманітних механізмів управління на рівні всіх підсистем управління закладом освіти. Найбільш загальними є такі:

1) управління освітньою програмою. Це передбачає включення предметів чи курсів, які спрямовані на розвиток громадянських і національних цінностей та навичок, до освітньої програми закладу освіти. Крім предметів державного стандарту загальної середньої освіти – правознавство (9 кл.) та громадянська освіта (10 кл.) необхідно включати до освітньої програми курси за вибором чи факультативи з освіти для демократичного громадянства та прав людини, парламентської та політичної просвіти, з організації самоуправління в навчальному закладі, захисту прав учасників освітнього процесу тощо.

2) управління розвитком персоналу закладів освіти. Важливою проблемою кадрового забезпечення, як свідчать дослідження є низький рівень розуміння освітянами суті, мети, особливостей методології та форм реалізації громадянської освіти [4]. У закладах педагогічної освіти обов'язково мають бути впроваджені фундаментальні курси з громадянської освіти для майбутніх вчителів усіх шкільних предметів. А в системі підвищення кваліфікації освітян має бути запроваджений широкий набір для методичної підтримки до викладання та виховання здобувачів освіти на засадах громадянських і національних цінностей.

3) управління виховною роботою. Це передбачає створення відповідного освітнього середовища за трьома зазначеними вище напрямками, організацію виховних заходів в урочний і позаурочний час, спрямованих на усвідомлення української національної ідентичності, формування відповідальної громадянської позиції та активності, політичну та громадянську партисипацію. В фокусі уваги управління закладами освіти мають бути створення умов для практичного набуття та застосування навичок завдяки участі здобувачів освіти в учнівському самоврядуванні, моделюванні демократичних процесів прийняття

рішень, шкільних і громадських ініціативах, волонтерській діяльності, дебатах, військово-патріотичних заходах тощо.

4) управління зв'язками з стейкхолдерами. Цілеспрямована робота в закладі має бути скерована на залучення громадськості, ветеранських та волонтерських організацій, батьківських спільнот та інших зацікавлених сторін до підтримки та сприяння реалізації відповідних ініціатив і проєктів.

5) управління підсистемою моніторингу та оцінки. Цей напрямок передбачає вдосконалення системи моніторингу освітнього процесу та його результатів завдяки систематичному відслідковуванню та оцінці рівня прояву знань з базових предметів, сформованості громадянських і соціальних компетентностей учнів, ступеню залученості здобувачів освіти у проєкти з національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання і громадянської освіти з метою коригування та покращення процесу навчання та виховання в закладі освіти.

Висновок. В Україні створені законодавчі засади для утвердження української національної та громадянської ідентичності, формуванню громадянських компетентностей завдяки системі освіти. Управління закладами освіти має забезпечити реалізацію державної політики в цій сфері завдяки створенню відповідних організаційно-педагогічних умов і цілеспрямованому комплексу управлінських впливів на всі підсистеми керованої системи.

Ключові слова: державне управління системою освіти, заклад освіти, управління закладами освіти, громадянська освіта, громадянські компетентності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»
2. Закон України «Про освіту» Про освіту : Закон України № 2145-VIII. Редакція від 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Концепції розвитку громадянської освіти в Україні : В редакції розпорядження КМУ № 893-р від 08.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2022-%D1%80#Text>.
4. Гриньова М., Іванюк І., Паращенко Л. Громадянська парламентська просвіта в закладах освіти України : Аналіт. звіт за результатами соціол. опитування освітян та учнів. Київ, 2020. 96 с. URL: https://edudevelop.org.ua/images/files/Analit_zvit_postorinkovy_2021.pdf